

İdlib'le Suriye'yi Düşünmek

Prof. Dr. Altan ÇETİN

Hem Orta Doğu'da istikrar olsun hem de küresel güçlerin çıkarları zedelenmesin!?

Hem Suriye'de değişim olsun, hem menfaatler sabit kalsın, hem de insanlar ölmesin... Hem barışı destekleyelim, hem de değişim için gereken bedelden çekinmeyelim.

Hem Es(ea)d gitsin hem de gitmesin: Es(ea)d Suriye'de bir geçici hükümeti kurulana kadar kalsın sonra seçim anayasaya yazılıp (kim yazacak?) seçim yapıldığında giderse gidecek.

Hem Esead gitmesin, hem YPG merkezli yapılanma kurulsun, hem barış gelsin hem hak hukuk Suriye'yi normalleştirsin, Türkiye iki olmazdan birini seçmek durumunda "hem hem de"ler arasında kalsın!

Hem PYD olmasın hem de SDG görüntüsünde kalsın: Suriye'nin içinde etnik sınırlarda bir yapı oluşmasın, Türkiye rahatsız olmasın, hem de özerk bir bölge planı üzerinden burada etnik sosyolojide bir statükonun oluşmasının önü açılsın.

Hem Suriye bölünsün hem de bölünmesin: Suriye'de ABD ve Rusya tandeminde hatta Fransa ve İngiltere odağında belki Çin'in de katıldığı nüfuz bölgeleri oluşsun ama sınırlar korunsun, hem de üç dört parçalı yeni Suriye yola devam edelim.

Hem İran ve Rusya tezleriyle ile Suriye'de bir bölünmeyi engelleyelim hem de ABD ve Suud tezleriyle birleşip Es(ea)d gitsin Suriye yeni bir vakte girsin.

Hem Rusya ve ABD'yi dengeleyelim hem de bu iki gücün tamahlarını aşarak Suriye'de bir denge sağlanmasına katkı sağlayalım.

Hem Suriye'de DAEŞ ve YPG olmasın hem de Guta'da insanlar ölmesin. Batının virüslü battaniyelerle öldürdüğü insanlar gibi Suriye'de kimyasalla insan ölüyor. Yöntem onlardan el doğulu ne fark eder. Kim yapmış yaygarasının kaçınıcı tekrarı bu? Ey insanlık nerdesin?

Hem herkesin müttefik olduğu üzere Suriye bölünmesin, hem biz hariç herkesin müttefik görüldüğü YPG/SDG her ne deniyorsa duruma göre stratejik bir araç olarak kalsın.

Türkiye neden bunca “hem ve hem de” arasında? Tüm bu “hem ve hem de”ler kaosu arasında sınırimızda bunca şey olurken akla Kûtu'l-Amâre'nin hemen sonrası 1916'da gerçekleşen Sykes Picot - gizli - antlaşmasının maddeleri geliveriyor. 100 yıl önceki oyun nerede bozulmuştu? Bu noktada bu antlaşmanın maddelerini hatırlayalım: **1.** Rusya'ya, Trabzon, Erzurum, Van ve Bitlis ile Güneydoğu Anadolu'nun bir kısmı, **2.** Fransa'ya, Doğu Akdeniz bölgesi, Adana, Antep, Urfa, Diyarbakır, Musul ile Suriye kıyıları, **3.** İngiltere'ye Hayfa ve Akka limanları, Bağdat ile Basra ve Güney Mezopotamya verilecektir. **4.** Fransa ile İngiltere'nin elde ettiği topraklarda Arap devletleri konfederasyonu veya Fransız ve İngiliz denetiminde tek bir Arap devleti kurulacak, **5.** İskenderun serbest liman olacak, **6.** Filistin'de, kutsal yerleşim yeri olması nedeniyle bir uluslararası yönetim kurulacaktır. Manzara çok ilginç! Bu planda gerçekleşmeyen tek konu, sorun, çıkmaz; Anadolu'da Türkün oyunu bozmuş olmasıdır. Bu planda gerçekleşmeyen tek şey Türkiye üzerinde yapılan paylaşım planlarının hiçbirinin gerçekleşmemiş olmasıdır. Bu husus hep dikkatlerden kaçmıştır. Milli Mücadele son oyunu bozmuş; Trabzon, Erzurum, Van, Bitlis ve Güney Doğu Anadolu, Adana, Antep, Urfa, Diyarbakır ve İskenderun'a dair planlar boşa çıkmıştır.

Çanakkale neden önemli? 1915 Çanakkale zaferi Rusya'nın temellerini sarstığında, 1916 Sykes Picot'un bir ayağı sakat doğmuştu. Diğer ayağı da Milli Mücadeleyle kırılınca emperyalist emellerin Anadolu hayalleri pusuda bastırılmıştı. Büyük resmi görmeden Lozan'a bakınca manzaranın eksik görülmesi bundandır. Misak-ı Milli ise Türklerin alternatif vizyonudur ve bunun baki varlığının bazı çevreleri rahatsız ettiği açıktır.

Filistin'de bugün İsrail vardır. Diğer yerlerin hali ise ortadadır. Türkiye Afrin'e girerek kendisine doğru söz konusu kılınan basıncı belki de yerine iade etmiştir. Türkiye oyunun bozulduğu yerdir; Türkiye Cumhuriyeti bu oyun bozumun ilan edildiği devlettir. Türkün bin yıllık yurdunda yeniden çiçek açışıdır.

Bunca hem ve hem de arasında kalışımıza bir de buradan bakma faydalı olacaktır.

İdlib neden önemli sorusuna tarihten cevap arayanlar için Memlûk Devletinin büyük sultanı Baybars'ın Antakya fethine giderken Hama üzerinden Süvediyeye (Samandağı), Efamiye ve Derbsak (Kırıkhan yakınları) doğrultusunda ordusunu üçe ayırarak Hama üzerinden izlediği yolla bölgeye girip şehri ele geçirdiği göz önüne getirilirse İdlib'in Hatay bölgesinin güvenliği açısından önemi dikkatlere bir nebze dokunabilecektir. Bugün Esed güçlerinin Lazkiye ve Hama hattından bölgeye operasyona hazırladığı düşünülürse geçmiştekiyle benzer yönlü bir

harekâtı görmek de mümkündür. Burada PYD veya herhangi bir dost olmayan gücün yer alması sınırlarımızı ve bekamızı doğrudan tehdit edecektir. Muhtemel göç dalgasının oluşturacağı maliyet ise diğer bir risk olarak duruyor.

İdlib'e dair tartışma ısınarak devam ediyor. Aliya merhumun tabiriyle dünyada yaşanan düalizm fiilen Suriye'yi çekiştirmeye devam ediyor. Atlantik ve Avrasya olarak isimlendirilen bu düalist yapılanma Suriye üzerinden bölgemizi tehdit ediyor. Türkiye olarak bizim misyonumuz ise bu düalizmi aşmak olmalıdır. Aliya'nın tabiri ile *İslam'ın bu düalizmin eksiklerini tamamlama kabiliyetinin* muhtelif sebeplerle devreye girememesi nedeniyle çelişkiler aşılamıyor. ABD-Rusya ise bu hengâmede kayıkçı kavgası ile Suriye özelinde bölgemizdeki etkin güçlerini sürdürme rekabetine devam ediyorlar.

ABD'nin kimyasal silah uyarısına Rusya'nın cevabı düalizmin siyasi temsilcilerinin psikolojik harbi olarak ortada duruyor. Suriye'de menfaatleri dışında, Suriye ve Suriyeliler için ne istedikleri meçhul olan Ruslar ve Amerikalıların konuya bakışlarındaki anlamlı ama perspektife dair olduğu için eksik parçaları tamamlamak Türkiye'nin bu süreçteki başlıca amacı olmalıdır. İran sahada daha etkin olarak Rusya yanlısı bir tavır takındığından bütün taraflara mesafe konusunda en dengeli ülke Türkiye. Bu bakımdan yapılacak görüşmelerde bir taraf olmaktan çok Suriye ve halkının menfaatine olacak şekilde düalizmin taraflarının eksiklerini bütünleştirici rol oynamak İdlib'de en az zararla sonuca ulaşmanın yolu olabilir.

İdlib meselesi nihayete erdiğinde Fırat'ın doğusundaki YPG/PKK yapılanmasının ne olacağı en büyük soru ve sorun olarak önümüzde duruyor. Irak sınırına kadar bölgeyi kapatan bu silah ve nüfus yapısının Suriye rejimi tarafından özerk tanınması Irak'ın Kuzeyindeki kaosun Suriye'de yeniden tekrarı ve Irak-Suriye noktasında bir bütünleşmiş sınırı çizilmemiş, adı konulmamış de facto durumun ortaya çıkaracağı gözden uzak tutulmalıdır. Menbiç'e odaklanmış akıllarımız Fırat'ın doğusundaki bu durumun orta ve uzun vadeli sonuçları ve buna dair senaryoları düşünmeli ve tartışmalıdır. Esed'in gelecek süreçte Türkiye sınırında böyle bir gelişmeye rıza göstererek Türkiye'den intikamını böylesi bir şekilde olmasının ise akla hiç uzak gelmediği ise ortadadır.

Burada mahut düalizmin ve devletlerinin hassas noktası olan İsrail İdlib'in neresinde duruyor sorusu da düşünülmelidir.

Aliya'nın ferasetiyle bitirelim: *“Doğu ile Batı arasında geçmişte birçok defa bir köprü vazifesini görmüş olan İslam, kendi öz vazifesini müdrik olmalıdır. Geçmişte eski medeniyetler ile Avrupa arasında tavassutta bulunmuş olan İslam, bugün, bu dramatik çıkmaz ve*

alternatifler zamanında, parçalanmış dünyada aracılık rolünü tekrar devralmalıdır. Üçüncü, yani İslamî yolun manası işte buradadır.” (Doğu Batı Arasında İslam, s.26) Suriye'yi Esed gören Rusya ve güya “Suriye halkı” gören ABD bütüncül bir doğruya eksik noktadan bakarak isabetsizlik içinden menfaat devşirme siyasetlerine devam ederken Yemen'de savaşan İran-Suudiler ve daha bir sürü çelişkiyle malul İslam'ın durumu ortadayken nihayet bunu yapabilme imkânının tek durağının Türkiye olduğu ortadadır. En azından İdlib'in bir Srebrenitsa olmamasını sağlamak bile önemli bir iş olacaktır.

Türkiye'nin Suriye'de demokrasi ve insan hakları talebine neden ABD YPG'yi silahlandırarak, Rusya ise YPG'ye mesafe koymadan, İdlib'de teröre karşı olduğu noktasından cevap veriyor? Masa neden Suriye merkezli değil de terör odaklı kuruluyor? Suriye'de yeniden inşa süreci başlatmak yerine Esed'i zafere taşıyacak bir konjonktür dayatılıyor. Türkiye'ye içeriden ve dışarıdan Esed ile masaya otur deniliyor. Bu masada ne konuşulacak? İran-Suriye ile birlikte olarak Esed'e, ABD ile müttefik olarsa YPG'ye razı ollar arasında bu iş nasıl olacak? Tam bir kaybet kaybet oyunu... Türkiye'deki göçmenlere genel af söz konusu olacak mıdır? Terörist kavramı müteakip zamanda nasıl şekillenecektir. Suriye'nin idari akıl olarak, 2011'de çatışmalar başlamadan önceki vaziyetiyle farkı ne olacaktır? Türkiye Suriye'de ateşin durması ve Suriye'nin kaderini Suriyeliler belirlemelidir diyebilen tek güç iken bir kolunda İran öbür kolunda Rusya olan Esed masada müstakil karar alabilecek midir?

Terör söz konusu ise DAESH konusunda birleşen dünya kamuoyu PYD söz konusu olduğunda nedense 100 yıl önce Ermeni meselesinde olduğu gibi istikrarsız ve kaypak bir pozisyon alıyor. Suriye'nin bütünlüğünü İdlib'deki teröristler! tehdit ederken, Türkiye ile müttefik olan?! ABD ve aynı masaya oturup Astana süreci sürdüren İran ve Rusya için Fırat'ın doğusundaki silahlı ve Türkiye'nin terörist tanıdığı güçler tehdit olmuyor mu? Suriye terörden temizlenecekse toptan temizlenmeli değil midir? Bu soruya muhataplarımızın cevabı ise ciddi merak konusu...

İdlib'e sıkıştırılan Suriye meselesinde herkes çıkarına uyanı ve büyük planını mı oynuyor? YPG bu planın neresinde duruyor? Herkes kendi vekâlet savaşçısını korumanın bu yolla kendi çıkarını gerçekleştirmenin peşindeyken Suriye'de makul bir sonuç beklemek abesle iştigal oluyor.

Hannah Arendt, *kötülüğün sırdanlığından* bahsettiğinde en büyük tepkiyi Yahudilerden almıştı. Burada kendini etraftaki kötülükten soyutlayan, bir karakersizlik haliyle tezahür

eden bu sıradanlaşma hali, etraftaki acılar ve haksızlıklara umursamaz bir sıkıcı bir bürokrat tavrıyla emirleri yerine getirdiğini düşünerek kendisini sorumluluktan sıyırma hali eleştiriliyordu. Bugün BM ve P5 ülkeleri kötülüğün bu denli sıradanlaştığı bir düzende Suriye'ye bakıyorlar. Rusya ve İran'ın Suriye konusunda görevlileri tam bir Eichmann bakışı ile meseleyi yürütüyorlar. Kötülük Arap Baharı sonrası coğrafyamızda tarihte çok nadir görülür bir tarzda sıradanlaştı. Kahire, Şam, Bağdad ve birçok yerde bunu izlemek söz konusu. İnsanın hakkı ve hukuku artık mitolojik bir hayal oldu. Suriye özelinde Türkiye'nin konumu tam da bu sıradanlığı yırtmaya matuf veya öyle olmalıdır. Gelecekteki tarih yazımında bu konum özel dikkatle incelenecektir.

Suriye'de bugün Rusya-İran tandemindeki rejim karşısındaki tüm güçleri kendi meşru varlığına karşı silah çekmiş darbeci, terörist hainler olarak görüyor. İlginç olarak Türkiye'nin pek çoğuna muhalifler dediği bu gruplar ile alakalı tutumu ortadayken Tahran'da İran-Rusya ile masaya oturup belirleyici rol alıyor olmasının matematiği tüm hesapları alt üst ediyor. Öte yandan ABD ile Esed gitsin noktasında müşterek tutumunu sürdürürken ABD ile yaşadığı gerilimler ile müttefiki ile uzaklaşırken, aynı anda ABD ile müşterek bu söylemleri savunurken Tahran masasında olabiliyor olmasıdır. Öte yandan Menbiç'te ABD ile devriye atıyor olmamız işin daha ilginç tarafıdır. Tüm bu karışık durumlar aslında Türkiye'nin Suriye halkının ve ülkenin iyiliği dışında bir çıkarı öngörmemesinin verdiği rahatlıkla taraflarla konuşabiliyor olmasıyla da alakalı gözüküyor.

Kötülük ne kadar sıradanlaşsa da Türk'ün tarihi duruşu hak ve mazlumiyetin yanında durup masada tarafları aşırılıklarından ve sıradanlıklarından uzaklaştırmaya çalışmak bile önemli bir çaba olarak tarihe geçecektir. Tahran bildirisindeki *"Terörle mücadele kisvesi altında sahada yeni gerçeklikler yaratılmasına dair her türlü girişimi reddetmiş, Suriye'nin egemenliği ve toprak bütünlüğü ile komşu ülkelerin ulusal güvenliğini zayıflatmayı amaçlayan ayrılıkçı gündemlere karşı durma kararlılıklarını ifade etmişlerdir."* ifadesi Suriye özeli ve bölge genelindeki müstakbel gelişmeler adına umut vericidir.

Sınırlarımızdaki göç tehlikesi, YPG-PYD sorununun Fırat'ın doğusunda büyümesi ve Suriye'de kaynayan kazanın dinmek bir yana gittikçe hararetlenmesi riskleri kapımıza koyuyor. Terörist ve muhalif kavramlaştırılmasının bile doğru yapılamadığı bir ortamda çöken bir ülkeye barış akabinde düzen getirmek zor bir takım süreçleri gerektiriyor. Lakin görünen o ki egemen güçler daha savaşın bile sona ermesini öngörmeyip bunu destekleyen adımlar atarken diplomasi ve siyasi düzeyde faaliyetlere geçmek hayli sıkıntılı görünüyor. Silahların siyasetinin susması, muhalifler için silahsız siyasi temsil imkânlarının doğması, yeni bir anayasa ile Suriye'nin en azından geçiş aşamasında yazılması ve bunun adil bir yapı ortaya çıkarması,

nihayetinde seçimlerin ki, Irak'taki duruma bakınca bunun bile ne kadar zorlu olacağı ortadayken, yapılarak ülkede normalleşmenin önünün açılması gibi pek çok aşama hakkında amansız mücadeleleri davet ettiği ortadadır.

Her halükarda masadaki tek ve bölünmemiş Suriye talebinin kaybedilmemesi tüm bu gelişmelerin şimdilik yegâne olumlu yanı gibi görünüyor. Suriye'de hatırlamasak da Türkmenler vardı bir de değil mi? Konjonktür sınır ötesi hareketi rasyonel olmaktan çıkarırsa sınır ötesindeki potansiyelle sınırlarımız içinde bir mukavemet hattının Irak-Suriye sınırı boyunca kurulmasının hayatiğini unutmamak da gerekir.